

esset ens perfectum in natura, quia tunc quod ex ea procederet, virtutem jam naturalem factam principium haberet: non est autem talis virtus illa, sed qualis supra dicta est esse in formis sacramentorum (4. Dist. 1. q. 1. art. 4. et part. 3. q. 62. art. 1. et 4.).

ARTICULUS III.

337

UTRUM AD RESURRECTIONEM ANGELI OPERABUNTUR.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod nullo modo ad resurrectionem angeli operabuntur, quia majoris virtutis est ostensiva resurrectio mortuorum, quam generatio hominum: sed quando generantur homines, anima non infunditur corpori mediantibus angelis; ergo nec resurrectio, quae est iterata conjunctio animae, et corporis, fiet ministerio angelorum.

2. PRAETEREA. Si ad aliquos angelos hoc ministerium pertineat, maxime videtur pertinere ad virtutes, quarum est miracula facere: sed eis non ascribitur, sed archangelis, ut patet in littera (4. Dist. 43.); ergo resurrectio non fiet ministerio angelorum.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Thessal. 4. quod *Dominus in voce Archangeli descendet de coelo, et mortui resurgent*; ergo resurrectio mortuorum ministerio angelico complebitur.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut August. dicit in 2. de Trinit. (cap. 4. ante med.), « sicut corpora crassiora, et inferiora per subtiliora, et potentiora ordine quodam reguntur; ita omnia corpora reguntur a Deo per spiritum vitae rationalem »; et hoc etiam Gregor. 4. Dialog. (cap. 5.) tangit: unde in omnibus, quae corporaliter a Deo fiunt, utitur Deus ministerio angelorum. In resurrectione autem est aliquid ad transmutationem corporum pertinens, scilicet collectio cinerum, et eorum praeparatio ad reparationem humani corporis; unde quantum ad hoc in resurrectione utetur Deus ministerio angelorum. Sed anima sicut immediate a Deo creata est, ita immediate a Deo corpori iterato unietur sine aliqua operatione angelorum: similiter etiam gloriam corporis ipse faciet absque ministerio angelorum, sicut et animam immediate glorificat; et istud angelorum ministerium dicitur *vox*, secundum unam expositionem, quae tangitur in littera (4. Dist. 43.).

AD PRIMUM ergo patet solutio ex dictis (in corp.).

AD SECUNDUM dicendum, quod ministerium istud erit principaliter unius archangeli, scilicet Michaëlis, qui est princeps Ecclesiae, sicut fuit Synagogae, sicut dicitur Dan. 10., qui tamen aget ex influenza virtutum, et aliorum superiorum ordinum: unde quod ipse faciet, superiores ordines quodammodo facient. Similiter inferiores angeli cooperabuntur ei circa resurrectionem singulorum, quorum custodiae deputati fuerunt; et sic vox illa poterit dici unius, et plurius angelorum.

QUAESTIO LXXVII.

DE TEMPORE, ET MODO RESURRECTIONIS,
IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de tempore, et modo resurrectionis.

Circa quod quaeruntur quatuor.

Primo. Utrum tempus resurrectionis oporteat differri usque ad finem mundi.

Secundo. Utrum tempus illud sit occultum.

Tertio. Utrum resurrectio fiet noctis tempore.

Quarto. Utrum fiet subito.

ARTICULUS I.

338

UTRUM TEMPUS NOSTRAE RESURRECTIONIS DIFFERRI DEBEAT
USQUE AD FINEM MUNDI.

(S. Thom. 4. Dist. 43. q. unic. art. 3. q. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod tempus resurrectionis non oporteat differri usque ad finem mundi, ut omnes simul resurgant: major est enim convenientia capitis ad membra, quam membrorum ad invicem, sicut causae ad effectus, quam effectuum ad invicem: sed Christus, qui est caput nostrum, non distulit resurrectionem suam usque ad finem mundi, ut simul cum omnibus resurgeret; ergo non oportet, quod priorum sanctorum resurrectio usque ad finem mundi differatur, ut simul cum aliis resurgant.

2. PRAETEREA. Resurrectio capitis est causa resurrectionis membrorum: sed resurrectio quorundam membrorum nobilium propter vicinitatem ad caput non est dilata usque ad finem mundi, sed statim resurrectionem Christi secuta est, sicut pie creditur de Beata Virgine, et Joanne Evangelista; ergo et aliorum resurrectio tanto propinquior erit resurrectioni Christi, quanto per gratiam, et meritum magis ei fuerint conformes.

3. PRAETEREA. Status novi Testamenti est perfectior, et expressius portat imaginem Christi, quam status veteris Testamenti: sed quidam Patres veteris Testamenti, Christo resurgente, resurrexerunt, sicut dicitur Matth. 27. quod *multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt*; ergo videtur, quod nec sanctorum novi Testamenti resurrectio differri debeat usque ad finem mundi, ut fiat omnium simul.

4. PRAETEREA. Post finem mundi non erit aliquis annorum numerus: sed post resurrectionem mortuorum adhuc computantur multi anni usque ad resurrectionem aliorum, ut patet Apoc. 20.; dicitur enim ibi: *Vidi animas decolorum propter testimonium Jesu, et propter verbum Dei*; et infra: *Et vixerunt, et regnaverunt cum Christo mille annis; et caeteri mortuorum non vixerunt. donec*

rectio, sciri pro certo non potest, ut in litera dicitur (*4. Dist. 43.*): tamen satis probabiliter a quibusdam dicitur, quod resurrectio erit quasi in crepusculo, sole existente in oriente, et luna in occidente; quia in tali dispositione sol, et luna creduntur esse creata, ut sic eorum circulatio compleatur penitus per reditum ad idem punctum; unde de Christo dicitur, quod tali hora resurrexit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quando resurrectio erit, non erit tempus, sed finis temporis, quia in eodem instanti, in quo cessabit motus coeli, erit resurrectio mortuorum: et tamen erit situs siderum secundum dispositionem, qua se habet nunc in aliqua determinata hora; et secundum hoc dicitur resurrectio futura tali, vel tali hora.

AD SECUNDUM dicendum, quod optima dispositio temporis dicitur esse in meridie, propter illuminationem solis: sed tunc civitas Dei non egebit neque sole, neque luna, quia claritas Dei illuminabit eam, ut dicitur Apocal. ult.: et ideo quantum ad hoc non refert, utrum in die, vel in nocte resurrectio fiat.

AD TERTIUM dicendum, quod tempori illi congruit manifestatio quantum ad ea, quae tunc gerentur, et occultatio quantum ad determinationem ipsius temporis; et ideo utrumque congrue fieri potest, ut scilicet sit resurrectio in die, vel in nocte.

ARTICULUS IV.

341

UTRUM RESURRECTIO FUTURA SIT SUBITO, VEL SUCCESSIVE.

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod resurrectio non fiet subito, sed successive, quia Ezech. 37. praenuntiatur resurrectio mortuorum, ubi dicitur: *Accesserunt ossa ad ossa, et vidi, et ecce super ea nervi, et carnes ascenderunt, et extenta est in eis cutis desuper, et spiritum non habent*; ergo reparatio corporum praecedet tempore conjunctionem animarum, et sic resurrectio non erit subito.

2. PRAETEREA. Illud, ad quod exiguntur plures actiones se consequentes, non potest subito fieri: sed ad resurrectionem exiguntur plures actiones se consequentes, scilicet collectio cinerum, reformatio corporis, et infusio animae; ergo resurrectio non fiet subito.

3. PRAETEREA. Omnis sonus tempore mensuratur: sed sonus tubae erit causa resurrectionis, ut dictum est (*q. praec. art. 2.*); ergo resurrectio fiet in tempore, et non subito.

4. PRAETEREA. Nullus localis motus potest esse subito, ut dicitur in lib. de Sensu, et Sensato (*cap. 7. et lib. 6. Phys. tex. 29.*): sed ad resurrectionem exigitur aliquis motus localis in collectione cinerum; ergo non fiet subito.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Corinth. 15.: *Omnes quidem resurgemus in momento, in ictu oculi*; ergo resurrectio erit subito.

Praeterea. Virtus infinita subito operatur: sed Damascenus dicit (*lib. 4. Orth. Fid. in fin.*): « Crede resurrectionem futuram divina virtute », de qua constat quod sit infinita; ergo resurrectio erit subito.

RESPONDEO dicendum, quod in resurrectione aliquid fiet ministerio angelorum, et aliquid virtute divina immediate, ut dictum est (*q. praec. art. 3.*): illud ergo quod fiet ministerio angelorum, non erit in instanti, si instans dicatur indivisibile temporis: erit tamen in instanti, si instans accipiatur pro tempore imperceptibili: illud autem, quod fiet virtute divina immediate, fiet

subito, scilicet in termino temporis, quo angelorum opus complebitur, quia virtus superior inferiorem ad perfectionem adducit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Ezechiel loquebatur populo rudi, sicut et Moyses; unde sicut Moyses distinxit opera sex dierum per dies, ut rudis populus capere posset, quamvis omnia simul sint facta, secundum August. (*lib. 4. sup. Gen. ad lit. cap. 34.*), ita Ezechiel diversa, quae in resurrectione futura sunt, expressit, quamvis omnia simul sint futura in instanti.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis illae operationes sint se invicem consequentes natura, tamen simul tempore sunt; quia vel sunt simul in eodem instanti, vel una est in instanti, ad quod alia terminatur.

AD TERTIUM dicendum, quod idem videtur esse dicendum de sono illo, et de formis sacramentorum, scilicet quod in ultimo instanti sonus effectum suum habebit.

AD QUARTUM dicendum, quod congregatio cinerum, quae sine motu locali esse non potest, fiet ministerio angelorum; et ideo erit in tempore, sed imperceptibili, propter facilitatem operandi, quae competit angelis.

QUAESTIO LXXVIII.

DE TERMINO A QUO RESURRECTIONIS,
IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de termino a quo resurrectionis.

Circa quod quaeruntur tria.

Primo. Utrum mors sit terminus a quo resurrectionis in omnibus.

Secundo. Utrum cineres, vel pulveres.

Tertio. Utrum illi pulveres habeant naturalem inclinationem ad animam.

ARTICULUS I.

342

UTRUM MORS ERIT TERMINUS A QUO RESURRECTIONIS IN OMNIBUS,

(S. Thom. 4. Dist. 43. q. unic. art. 4. q. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod mors non erit terminus a quo resurrectionis in omnibus, quia quidam non moriuntur, sed immortalitate supervestientur: dicitur enim in Symbolo, quod *Domini venturus est iudicare vivos, et mortuos*; hoc autem non potest intelligi quantum ad tempus iudicii, quia tunc erunt omnes vivi; ergo oportet, quod referatur haec distinctio ad tempus praecedens; et ita non omnes ante iudicium moriuntur.

2. PRAETEREA. Naturale, et commune desiderium non potest esse vacuum, et inane, quin in aliquibus expleatur: sed, secundum Apostolum 2. Corinth. 5., hoc est commune desiderium, quod *nonumus spoliari, sed supervestiri*; ergo aliqui erunt, qui nunquam expoliabuntur corpore per mortem, sed supervestientur gloria resurrectionis.

3. PRAETEREA. Augustinus in Enchirid. (cap. 115.) dicit, quod quatuor ultimae petitiones Dominicae orationis ad praesentem vitam pertinent, quarum una est: *Dimitte nobis debita nostra*; ergo Ecclesia petit in hac vita sibi omnia debita relaxari: sed Ecclesiae oratio non potest esse cassae, quin exaudiatur, Joan. 16.: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*; ergo Ecclesia in aliquo hujus vitae tempore omnium debitorum remissionem consequetur: sed unum de debitis, pro quo peccato primi parentis adstringimur, est quod nascamur in peccato originali; ergo aliquando hoc Ecclesiae Deus praestabit, quod homines sine originali peccato nascentur: sed mors est poena originalis peccati; ergo aliqui homines erunt in fine mundi, qui non morientur; et sic idem quod prius.

4. PRAETEREA. Via compendiosior est semper sapienti magis eligenda: sed compendiosior via est, quod homines, qui invenientur vivi, in impassibilitatem resurrectionis transferantur, quam quod prius moriantur, et postea resurgant a morte in immortalitatem; ergo Deus, qui est summe sapiens, hanc viam eligit in his, qui vivi invenientur; et sic idem quod prius.

SED CONTRA. I. Corinth. 15.: *Quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur*: et loquitur sub similitudine seminis de resurrectione corporum; ergo corpora a morte resurgent.

Praeterea. I. Corinth. 15.: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur*: sed in Christo omnes vivificabuntur; ergo in Adam omnes moriuntur; et sic resurrectio omnium erit a morte.

RESPONDEO dicendum, quod super hac quaestione varie loquuntur sancti, ut in litera patet (4. Dist. 43.): tamen securior est haec, et communior opinio, quod omnes morientur, et a morte resurgent; et hoc propter tria: primo, quia magis concordat divinae justitiae, quae humanam naturam pro peccato primi parentis damnavit, ut omnes, qui per actum naturae ab eo originem ducerent, infectionem originalis peccati contraherent, et per consequens mortis debitores essent: secundo, quia magis concordat divinae Scripturae, quae omnium futuram resurrectionem praedicit; resurrectio autem propriae non est, nisi « ejus quod cecidit, et dissolutum est », ut Damasc. dicit (lib. 4. Orth. Fid. cap. ult.): tertio, quia magis concordat ordini naturae, in quo invenimus, quod id quod corruptum, et vitiatum est, in suam novitatem non reducit, nisi corruptione mediante; sicut acetum non fit vinum, nisi aceto corrupto, et in humorem vitis transuente. Unde cum natura humana in defectum necessitatis moriendi devenerit, non erit reditus ad immortalitatem, nisi mediante morte. Convenit etiam ordini naturae propter aliam rationem, quia, ut in 8. Phys. (tex. 1.) dicitur, « motus coeli est ut vita quaedam natura omnibus existentibus », sicut etiam motus cordis totius corporis vita quaedam est: unde sicut cessante motu cordis, omnia membra mortificantur; ita cessante motu coeli, non potest aliquid vivum remanere illa vita, quae ex influenza illius motus conservabatur: talis autem vita est, quam nunc degimus; unde oportet, quod ex hac vita discedant, qui post motum coeli quiescentem victuri sunt.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod distinctio illa mortuorum, et vivorum non est referenda ad ipsum iudicii tempus, neque ad totum tempus praeteritum, quia omnes iudicandi aliquo tempore fuerunt vivi, et aliquo tempore mortui; sed ad illud tempus determinatum, quod immediate iudicium praecedet, quando scilicet iudicii signa incipient apparere.

AD SECUNDUM dicendum, quod perfectum desiderium sanctorum non po-

test esse vacuum: sed nihil prohibet desiderium conditionatum eorum vacuum esse: et tale desiderium est, quo nolumus *expoliari*, sed *supervestiri*, scilicet si possibile sit; et hoc desiderium a quibusdam *velleitas* dicitur.

AD TERTIUM dicendum, quod hoc est erroneum dicere, quod aliquis sine peccato originali concipiatur praeter Christum, quia illi, qui sine peccato originali conciperentur, non indigerent redemptione, quae facta est per Christum; et sic Christus non esset redemptor omnium hominum: nec potest dici, quod hac redemptione non indigerunt, quia praestitum fuit eis, ut sine peccato conciperentur; quia vel illa gratia facta est parentibus, ut in eis vitium naturae sanaretur, quo manente sine originali peccato generare non possunt; vel ipsi naturae, quae sanata est. Oportet autem ponere, quod quilibet personaliter redemptione Christi indigeat, non solum ratione naturae: liberari autem a malo, vel a debito absolvi non potest, nisi qui debitum incurrit, vel in malum dejectus fuit; et ideo non possent omnes fructum Dominicae orationis in seipsis percipere, nisi omnes debitores nascerentur, et malo subjecti. Unde dimissio debitorum, vel liberatio a malo non potest intelligi, quod aliquis sine debito, vel immunis a malo nascatur; sed quia cum debito natus postea per gratiam Christi liberatur; nec etiam sequitur, si potest sine errore poni, quod aliqui non moriantur, quod sine originali nascantur, licet mors sit poena peccati originalis, quia Deus potest ex misericordia relaxare alicui poenam, ad quam obligatur ex culpa praeterita; sicut adulteram sine poena dimisit (Joan. 8.): et similiter poterit a morte liberare eos, qui reatum mortis contraxerunt, cum originali nascendo; et sic non sequitur: Si non morientur, ergo nascuntur sine originali peccato.

AD QUARTUM dicendum, quod non semper via compendiosior est magis eligenda, sed solum quando est magis, vel aequaliter commoda ad finem consequendum; et sic non est hic, ut ex dictis patet (in corp. art.).

ARTICULUS II.

343

UTRUM RESURRECTIO OMNIUM ERIT A CINERIBUS.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod non omnium resurrectio erit a cineribus: resurrectio enim Christi est exemplar nostrae resurrectionis: sed resurrectio ejus non fuit a cineribus, quia caro ejus *non vidit corruptionem*, ut dicitur in Psal. 15. et Act. 2.; ergo nec resurrectio omnium erit ex cineribus.

2. PRAETEREA. Corpus hominis non semper comburitur: sed in cineres non potest aliquid resolvi, nisi per combustionem; ergo non omnes a cineribus resurgent.

3. PRAETEREA. Corpus hominis mortui non statim post mortem in cinerem redigitur: sed quidam statim post mortem resurgent, ut in litera dicitur (4. Dist. 43.), scilicet illi qui vivi invenientur; ergo non omnes resurgent a cineribus.

4. PRAETEREA. Terminus a quo respondet termino ad quem: sed terminus ad quem resurrectionis non est idem in bonis, et malis, I. Corinth. 15.: *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*; ergo non est idem terminus a quo; et sic si mali resurgent a cineribus, boni a cineribus non resurgent.

SED CONTRA est, quod dicit Haym. (sup. illud Rom. 5.: *Si enim cum inimici*): « Omnes in originali peccato natos tenet haec sententia: *Terra es, et in ter-*

ram ibis »: sed omnes, qui in communi resurrectione resurgent, fuerunt nati in peccato originali, vel nativitate ex utero, vel saltem nativitate in utero; ergo omnes a cineribus resurgent.

Praeterea. Multa sunt in corpore humano, quae non sunt de veritate humanae naturae: sed omnia illa auferentur; ergo oportet omnia corpora in cinerem resolvi.

RESPONDEO dicendum, quod eisdem rationibus, quibus ostensum est (*art. praec.*) omnes a morte resurgere, est etiam ostendendum, quod omnes resurgent a cineribus in communi resurrectione; nisi aliquibus ex speciali privilegio gratiae sit indultum contrarium, sicut et resurrectionis acceleratio: Scriptura enim sacra sicut resurrectionem praenuntiat, ita et corporum reformationem, ad Philippenses 3.; et ideo oportet, quod sicut omnes moriuntur, ad hoc quod omnes vere resurgere possint, ita omnium corpora dissolvantur, ad hoc quod omnium corpora reformari possint: sicut enim in poenam hominis mors a divina justitia est inflicta, ita et corporis resolutio; ut patet Genes. 3.: *Terra es, et in terram ibis*. Similiter etiam ordo naturae exigit, ut non solum animae, et corporis conjunctio solvatur, sed etiam elementorum commixtio; sicut etiam acetum non potest in vini qualitatem reduci, nisi prius facta resolutione in materiam praejacentem; ipsa enim elementorum commixtio ex motu coeli causatur, et conservatur, quo cessante, omnia mixta in pura elementa resolventur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod resurrectio Christi est exemplar nostrae resurrectionis quoad terminum *ad quem*, non autem quoad terminum *a quo*.

AD SECUNDUM dicendum, quod per cineres intelliguntur omnes reliquiae quae remanent, humano corpore resoluta, *duplici* ratione: *primo*, quia communis mos erat apud antiquos corpora mortuorum comburere, et cineres reservare, unde inolevit modus loquendi, ut ea, in quae corpus humanum resolvitur, cineres dicantur: *secundo* propter causam resolutionis, quae est incendium fomitis, quo corpus humanum radicitus est infectum: unde ad purificationem hujusmodi infectionis, oportet usque ad prima componentia corpus humanum resolvi: quod autem per incendium resolvitur, dicitur in cineres resolvi; et ideo ea, in quae corpus humanum resolvitur, cineres dicuntur.

AD TERTIUM dicendum, quod ille ignis, qui faciem mundi purgabit, poterit statim corpora eorum, qui vivi inveniuntur, usque ad cineres resolvere; sicut et alia mixta resolvit in materiam praejacentem.

AD QUARTUM dicendum, quod motus non accipit speciem a termino *a quo*, sed a termino *ad quem*; et ideo resurrectio sanctorum, quae erit gloriosa, oportet quod differat a resurrectione impiorum, quae non erit gloriosa, penes terminum *ad quem*, non autem penes terminum *a quo*: contingit autem frequenter, non esse eundem terminum *ad quem*, existente eodem termino *a quo*, sicut de nigredine potest aliquid moveri in albedinem, et in pallorem.

ARTICULUS III.

344

UTRUM PULVERES ILLI, EX QUIBUS HUMANUM CORPUS REPARABITUR, ALIQUAM HABEANT INCLINATIONEM NATURALEM AD ANIMAM, QUAE EIS CONJUNGETUR.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod pulveres illi, ex quibus corpus humanum reparabitur, aliquam habeant inclinationem naturalem ad animam,

quae eis conjungetur: si enim nullam inclinationem haberent ad animam, eodem modo se haberent ad illam animam, sicut alii pulveres; ergo non esset differentia, utrum ex illis, vel aliis pulveribus reficeretur corpus animae conjungendum, quod falsum est.

2. PRAETEREA. Major est dependentia corporis ad animam, quam animae ad corpus: sed anima separata a corpore adhuc habet aliquam dependentiam ad corpus; unde retardatur ejus motus in Deum propter appetitum corporis, ut dicit August. (*lib. 12. sup. Gen. ad lit. cap. 35.*); ergo multo fortius corpus separatum ab anima adhuc habet naturalem inclinationem ad animam illam.

3. PRAETEREA. Job 20. dicitur: *Ossa ejus implebuntur vitiiis adolescentiae ejus, et cum eo in pulvere dormient*: sed vitia non sunt nisi in anima; ergo adhuc in illis pulveribus remanebit aliqua naturalis inclinatio ad animam.

SED CONTRA. Corpus humanum potest resolvi ad ipsa elementa, vel etiam in carnes aliorum animalium converti: sed elementa sunt homogenea, et similiter caro leonis, vel alterius animalis; cum ergo in aliis partibus elementorum, vel animalium non sit aliqua inclinatio naturalis ad illam animam, nec in illis partibus, in quas conversum est corpus humanum, erit aliqua inclinatio ad animam. Prima propositio patet per auctoritatem August. in Enchir. (*cap. 88.*): « Corpus humanum, in quamcumque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcumque animalium, etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animae humanae puncto temporis redit, quae illud prius, ut homo fieret, viveret, et cresceret, animavit ».

Praeterea. Cuilibet inclinationi respondet aliquod agens naturale; alias natura deficeret in necessariis: sed a nullo agente naturali possunt praedicti pulveres eidem animae iterato conjungi; ergo in eis non est aliqua naturalis inclinatio ad praedictam conjunctionem.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc est *triplex* opinio: *quidam* enim dicunt, quod corpus humanum nunquam resolvitur usque ad elementa; et ita semper in cineribus manet aliqua vis addita elementis, quae facit naturalem inclinationem ad eandem animam. Sed haec positio contrariatur auctoritati Augustini inductae, et sensui, et rationi; quia omnia composita ex contrariis possibile est in ea resolvi, ex quibus componuntur. Et ideo *alii* dicunt, quod illae partes elementorum, in quas humanum corpus resolvitur, retinent plus de luce, ex hoc quod fuerunt animae humanae conjunctae; et ex hoc habent quandam inclinationem ad animas humanas. Sed hoc iterum frivolum est, quia partes elementorum sunt ejusdem naturae; et aequaliter habent participationem lucis, et obscuritatis. Et ideo *aliter* dicendum est, quod in cineribus illis nulla est inclinatio naturalis ad resurrectionem, sed solum ex ordine divinae providentiae, quae statuit illos cineres iterum animae conjungi: et ex hoc provenit, quod illae partes elementorum iterato conjunguntur, et non aliae.

Unde patet solutio AD PRIMUM.

AD SECUNDUM dicendum, quod anima separata a corpore manet in eadem natura, quam habet, cum corpori esset unita: quod de corpore non contingit; et ideo non est simile.

AD TERTIUM dicendum, quod verbum illud Job non est intelligendum, quod vitia actu maneat in pulveribus mortuorum, sed secundum ordinem divinae justitiae, quo sunt deputati cineres illi ad corporis reparationem, quod pro peccatis commissis cruciabitur in aeternum.

consummarentur mille anni; ergo resurrectio omnium non differtur usque ad finem mundi, ut sit omnium simul.

SED CONTRA est, quod Job 14. dicitur: *Homo, cum dormierit, non resurget, donec atteratur coelum, non evigilabit, nec consurget de somno suo*: et loquitur de somno mortis; ergo usque ad finem mundi, quando coelum atteretur, resurrectio hominum differetur.

Praeterea. Hebr. 11. dicitur: *Hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem* (idest plenam animae, et corporis beatitudinem), « Deo melius aliquid pro nobis providente, ne sine nobis consummarentur », idest, perficerentur, Gloss. (*interl.*), « ut in communi gaudio omnium majus fieret gaudium singulorum »: sed non erit ante resurrectio, quam corporum glorificatio, quia *reformabit corpus humilitatis nostrae configuratum corpori claritatis suae*, Philip. 3. et resurrectionis filii *erunt sicut angeli in coelo*, ut patet Matth. 22.; ergo resurrectio differetur usque ad finem mundi, in quo omnes simul resurgent.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut Augustin. dicit in 3. de Trinitate (*cap. 4. ante med.*), « divina providentia statuit, ut corpora crassiora, et inferiora per subtiliora, et potentiora quodam ordine regantur »; et ideo tota materia corporum inferiorum subjacet variationi secundum motum coelestium corporum: unde esset contra ordinem, quem divina providentia statuit in rebus, si materia inferiorum corporum ad statum incorruptionis perduceretur, manente motu superiorum corporum. Et quia secundum positionem fidei resurrectio erit in vitam immortalem conformiter Christo, qui *resurgens ex mortuis jam non moritur*, ut dicitur Rom. 6., ideo humanorum corporum resurrectio usque ad finem mundi differetur, in quo motus coeli quiescet. Et propter hoc etiam quidam philosophi, qui posuerunt motum coeli nunquam cessare, posuerunt reditum humanarum animarum ad corpora mortalia, qualia nunc habemus; sive ponerent reditum animae ad idem corpus in fine magni anni, ut Empedocles; sive ad aliud, ut Pythagoras, qui posuit « quamlibet animam quodlibet corpus ingredi », ut dicitur in 1. de Anima (*tex. 53.*).

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis caput magis conveniat cum membris convenientia proportionis, quae exigitur ad hoc quod in membra influat, quam membra ad invicem, tamen caput habet causalitatem quandam super membra, qua membra carent; et in hoc membra differunt a capite, et conveniunt ad invicem: unde resurrectio Christi est exemplar quoddam nostrae resurrectionis, ex cujus fide spes nobis de nostra resurrectione consurgit; non autem resurrectio alicujus membri Christi est causa resurrectionis caeterorum membrorum: et ideo Christi resurrectio debuit praecedere resurrectionem aliorum, qui omnes simul resurgere debuerunt in consummatione saeculorum.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis inter membra sint quaedam aliis digniora, et magis capiti conformia, non tamen pertingunt ad rationem capitis, ut sint causa aliorum; et ideo ex conformitate majori ad Christum non debetur eis, quod eorum resurrectio praecedat resurrectionem aliorum, quasi exemplar exemplatum, sicut dictum est de resurrectione Christi (*in corp.*): sed quod aliquibus sit hoc concessum, quod eorum resurrectio non sit usque ad communem resurrectionem dilata, est ex speciali gratiae privilegio, non ex debito conformitatis ad Christum.

AD TERTIUM dicendum, quod de illa resurrectione sanctorum cum Christo videtur dubitare Hieronim. in serm. de Assumpt. (*seu epist. 10. inter suppositit. ad Paulam, et Eustoch. aliquant. a princip.*), utrum scilicet peracto resurrectionis

testimonio, iterum mortui sint, ut sic eorum fuerit magis resuscitatio quaedam (sicut fuit Lazari, qui iterum mortuus est), quam vera resurrectio, qualis erit in fine mundi; an ad immortalem vitam vere resurrexerint, semper in corpore victuri, in coelum cum Christo ascendentes corporaliter, ut Gloss. (*ordin. sup. illud: Nulla corpora sanctor.*) dicit Matth. 27.: et hoc videtur probabilius, quia ad hoc quod verum testimonium de vera resurrectione Christi proferrent, congruum fuit ut vere resurgerent, sicut Hieronymus ibidem dicit. Nec eorum resurrectio propter ipsos accelerata est, sed propter resurrectionem Christi testificandam; quod quidem testimonium erat ad fundandam fidem novi Testamenti: unde decentius factum est per Patres veteris Testamenti, quam per eos qui jam novo Testamento fundato decesserunt. Tamen sciendum est, quod etsi de resurrectione eorum in Evangelio mentio fiat ante resurrectionem Christi, tamen, ut per textum patet, intelligendum est per participationem esse dictum: quod frequenter historiographis accidit: nulli enim vera resurrectione ante Christum resurrexerunt, eo quod ipse est *primitiae dormientium*, ut dicitur 1. Corinth. 15., quamvis fuerint aliqui resuscitati ante Christi resurrectionem, ut de Lazaro patet.

AD QUARTUM dicendum, quod occasione illorum verborum, ut August. narrat lib. 20. de Civ. Dei (*cap. 7.*), quidam haeretici posuerunt primam resurrectionem futuram esse mortuorum, ut cum Christo mille annis in terra regnarent; unde vocati sunt *Chilistae*, quasi millenarii. Et ideo Augustinus ibidem dicit, verba illa aliter intelligenda esse, scilicet de resurrectione spirituali, per quam homines a peccatis dono gratiae resurgent. Secunda autem resurrectio corporum est. Regnum autem Christi dicitur Ecclesia, in qua cum Christo non solum martyres, sed etiam alii electi regnant, ut a parte totum intelligatur: vel regnant cum Christo in gloria quantum ad omnes; et fit specialiter mentio de martyribus, quia ipsi praecipue regnant mortui, qui usque ad mortem pro veritate certaverunt. Millenarius autem annorum numerus non significat aliquem certum numerum, sed designat totum tempus, quod nunc agitur, in quo nunc sancti cum Christo regnant, quia numerus millenarius designat universitatem magis quam centenarius, eo quod centenarius est quadratum denarii; sed millenarius est numerus solidus ex duplici ductu denarii in seipsum surgens, quia *decies decem* centum sunt, et *centum decies* mille sunt; et similiter in Psal. 104. dicitur: *Verbi, quod mandavit in mille generationes*, idest in omnes.

ARTICULUS II.

339

UTRUM TEMPUS RESURRECTIONIS NOSTRAE SIT OCCULTUM.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod tempus illud non sit occultum, quia cujus principium est determinate scitum, et finis potest determinate sciri, eo quod « omnia mensurantur quadam periodo », ut dicitur in 2. de Generat. (*tex. 59.*): sed principium mundi determinate scitur; ergo et finis ipsius potest determinate sciri: tunc autem erit tempus resurrectionis, et iudicii; ergo tempus illud non est occultum.

2. PRAETEREA. Apocal. 12. dicitur, quod *mulier*, per quam Ecclesia significatur, *habet locum paratum a Deo, in quo pascatur diebus mille ducentis sexaginta*: Dan. etiam 12. ponitur quidam determinatus numerus dierum, per quos anni significari videntur, secundum illud Ezech. 4.: *Diem pro anno: diem,*

inquam, pro anno dedi tibi; ergo ex sacra Scriptura potest sciri determinate finis mundi, et resurrectionis tempus.

3. PRAETEREA. Status novi Testamenti praefiguratus fuit in veteri Testamento: sed scimus determinate tempus, in quo vetus Testamentum statum habuit; ergo et potest sciri tempus determinate, in quo novum Testamentum statum habebit: sed novum Testamentum habebit statum in fine mundi, unde dicitur Matth. ult.: *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi*; ergo potest sciri determinate finis mundi, et resurrectionis tempus.

SED CONTRA. Illud quod est ignoratum ab angelis, etiam hominibus tanto magis erit occultum; quia ea, ad quae homines naturali ratione pertingere possunt, multo limpidius, et certius angeli naturali cognitione cognoscunt: similiter etiam revelationes hominibus non fiunt nisi mediantibus angelis, ut patet per Dionys. cap. 4. Coelest. Hier. (*circ. med.*): sed angeli nesciunt tempus determinate, ut patet Matth. 24.: *De die illa, et hora nemo scit, neque angeli coelorum*; ergo tempus illud est hominibus occultum.

Praeterea. Apostoli fuerunt magis conscii secretorum Dei, quam alii sequentes, quia, ut dicitur Rom. 8.: *Ipsi primitias spiritus habuerunt*, Glossa (*interl.*), « tempore prius, et caeteris abundantius »: sed eis de hoc ipso quaerentibus dictum est a Domino Act. 1.: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quae posuit Pater in potestate sua*; ergo multo magis est aliis occultum.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut August. dicit in lib. 83. Quaest. (q. 58. *circ. med.*), « aetas ultima humani generis, quae incipit ab adventu Domini usque ad finem saeculi, quibus generationibus computetur incertum est; sicut etiam senectus, quae est ultima aetas hominis, non determinatum habet tempus secundum mensuram aliarum, cum quandoque sola tantum teneat temporis, quantum omnes aliae aetates »: hujus autem ratio est, quia determinatus numerus futuri temporis sciri non potest, nisi vel per revelationem, vel per naturalem rationem: tempus autem, quod erit usque ad resurrectionem, enumerari non potest naturali ratione, quia simul erit resurrectio, et finis motus coeli, ut dictum est (*art. praec.*). Ex motu autem accipitur numerus omnium, quae determinato tempore per naturalem rationem futura praevidentur; ex motu autem coeli non potest cognosci finis ejus, quia cum sit circularis, ex hoc ipso habet quod secundum naturam suam possit in perpetuum durare: unde naturali ratione tempus, quod erit usque ad resurrectionem, numerari non potest. Similiter etiam per revelationem haberi non potest; ideo ut omnes sint solliciti, et parati ad Christo occurrendum; et propter hoc etiam apostolis de hoc quaerentibus respondit Christus Act. 1.: *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quae posuit Pater in potestate sua*: in quo, ut Aug. dicit 18. de Civit. Dei (*cap. 53. ante med.*), « omnium de hac re calculantium digitos resolvit, et quiescere jubet ». Quod enim apostolis quaerentibus noluit indicare, nec aliis revelabit; unde omnes illi, qui tempus praedictum numerare voverunt, hactenus falsiloqui sunt inventi: quidam enim, ut August. dicit ibidem, dixerunt, ab ascensione Domini usque ad ultimum ejus adventum quadringentos annos posse compleri, alii quingentos, alii mille; quorum falsitas patet: et patebit similiter eorum, qui adhuc computare non cessant.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod eorum, quorum finis cognoscitur principio noto, oportet mensuram esse nobis cognitam; et ideo cognito principio alicujus rei, cujus duratio mensuratur motu coeli, possumus cognoscere ejus finem, eo quod motus coeli est nobis notus: sed mensura durationis motus

coeli est sola divina dispositio, quae est nobis occulta; et ideo quantumcumque sciamus principium ejus, finem scire non possumus.

AD SECUNDUM dicendum, quod per mille ducentos sexaginta dies, de quibus fit mentio Apoc. 12., significatur omne tempus, in quo Ecclesia durat, et non determinatur aliquis numerus annorum: et hoc ideo quia praedicatio Christi, super quam fundatur Ecclesia, duravit tribus annis cum dimidio; quod tempus fere continet aequalem numerum dierum numero praedicto. Et similiter etiam numerus eorum, qui in Daniele ponitur, non est referendus ad numerum aliquem annorum, qui sint usque ad finem mundi, vel usque ad praedicationem Antichristi; sed debet referri ad tempus, quo praedicabit Antichristus, et quo persecutio ejus durabit.

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis status novi Testamenti in generali sit praefiguratus per statum veteris Testamenti, non tamen oportet, quod singula respondeant singulis; praecipue cum in Christo omnes figurae veteris Testamenti fuerint completae: et ideo Aug. 18. de Civit. Dei (*cap. 52. parum a princ.*) respondet quibusdam, qui volebant accipere numerum persecutionum, quas Ecclesia passa est, et passura, secundum numerum plagarum Aegypti, dicens: « Ego illa re gesta in Aegypto istas persecutiones propheticas significatas esse non arbitror; quamvis ab eis, qui hoc putant, exquisite, et ingeniose illa singula his singulis comparata videantur, non propheticum spiritu, sed conjectura mentis humanae, quae aliquando ad verum pervenit, aliquando fallitur ». Et similiter videtur esse de dictis abbatis Joachim, qui per tales conjecturas de futuris aliqua vera praedixit, et in aliquibus deceptus fuit.

ARTICULUS III.

340

UTRUM RESURRECTIO FUTURA SIT IN NOCTIS TEMPORE.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod resurrectio non erit in noctis tempore, quia resurrectio non erit, *donec alteratur coelum*, ut dicitur Job 14.: sed cessante motu coeli, quod dicitur ejus attritio, non erit tempus, nec nox, nec dies; ergo resurrectio non erit in nocte.

2. PRAETEREA. Finis uniuscujusque rei debet esse perfectissimus: sed tunc erit finis perfectissimus temporis; unde Apoc. 10. dicitur, quod *tempus amplius non erit*; ergo tunc debet esse tempus in sui optima dispositione; et ita debet esse dies.

3. PRAETEREA. Qualitas temporis debet respondere his quae geruntur in tempore: unde Joan. 13. fit mentio de nocte, quando Judas exivit a consortio lucis: sed tunc erit perfecta manifestatio omnium, quae nunc latent, quia *cum venerit Dominus, illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium*, ut dicitur 1. Corinth. 4.; ergo debet esse in die.

SED CONTRA. Resurrectio Christi est exemplar nostrae resurrectionis: sed resurrectio Christi fuit in nocte, ut Greg. dicit in homil. Paschali (*scilicet 21. in Evang. ad fin.*); ergo et nostra resurrectio erit tempore nocturno.

Praeterea. Adventus Domini comparatur adventui furis in domum, ut patet Luc. 12: sed fur in tempore noctis in domum venit; ergo et Dominus tempore nocturno veniet: sed veniente ipso, fiet resurrectio, ut dictum est (*q. praec. art. 2.*); ergo fiet resurrectio in tempore nocturno.

RESPONDEO dicendum, quod determinata hora temporis, qua fiet resur-